

УДК 159.923.2 + 316.6

Ларіна Тетяна Олексіївна,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут соціальної та політичної

психології НАПН України

<https://orcid.org/id0000-0001-8975-3348>

ВПЛИВ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ КОГНІЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ГОТОВНІСТЬ ПРОТИДІЯТИ ЕПІДЕМІЧНИМ ТА ЕКОЛОГІЧНИМ ЗАГРОЗАМ: СОЦІОДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ ВИМІР

Сукупність травмуючих подій які переживає українське студентство стрімко збільшується. Сучасні умови життєдіяльності та особистісного становлення молоді, що здобуває освіту є дуже складними, непередбачуваними а часто й загрозливими для власного здоров'я та життя загалом. Війна, епідемічні та кліматичні зміни практично знищують сталі й зрозумілі способи задоволення базових потреб, тим самим загострюючи почуття безпорадності молоді перед життєвими викликами. Для молоді, яка постає на порозі свого професійного та особистісного самовизначення такі складні життєві обставини можуть цілком закономірно формувати негативні переконання стосовно світу та щодо себе. Нарощування посттравматичних когніцій та почуття безпорадності у студентської молоді може мати жахливі наслідки для формування у них здатності ефективно долати життєві труднощі та протидіяти епідемічним та екологічним загрозам у майбутньому [1]. Таким чином, високий рівень негативних переконань може значно знижувати когнітивну стійкість та розумову продуктивність студентської молоді, а також блокувати просоціальну поведінку в екологічному контексті та в контексті біологічної безпеки учасників освітнього процесу.

Метою нашого дослідження є визначення соціально-демографічних та освітньо-професійних особливостей впливу посттравматичних когніцій студентів на готовність до протидії епідемічним та екологічним загрозам власному здоров'ю.

Методи дослідження: опитувальник посттравматичних когніцій (Posttraumatic Cognitions Inventory, РСТІ) (Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В.) [2] та розроблена авторським колективом анкета для дослідження психологічної готовності учасників освітнього

процесу протидіяти екологічним та епідемічним загрозам (затверджена Комісією з етики наукових досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України 28 квітня 2025 року). Вибірку дослідження склали 502 респонденти, студенти різних спеціальностей із різних вищих навчальних закладів України, переважно з м. Києва (73,1 %), м. Рівне (16,3 %), та з інших міст (10,6 %). Вік опитаних від 17 до 44 років, середній вік респондентів 20 років, серед них: жінки – 80,3 %, чоловіки – 18,1 %, інший гендер – 1,6 %. За рівнем освіти опитувані розподілилися таким чином: бакалавр – 83,5 %, магістр – 15,5 %, аспірант – 1 %. Переважна більшість респондентів (74,5 %) під час опитування знаходилася в Україні та не змінювали місце перебування від початку війни, 22,5 % проживають в іншому регіоні/місті України, ніж до 24 лютого 2022 року, 3 % перебувають за кордоном. Збір даних проводився за допомогою Google Forms (травень 2025 – жовтень 2025 року). Для аналізу емпіричних даних було застосовано статистичний непараметричний метод для номінальних шкал – критерій узгодженості Пірсона, критерій згоди χ^2 (хі-квадрат).

Результати. За результатами обробки даних за шкалами «негативні думки стосовно світу» та «самоїдство», отриманих за допомогою опитувальника посттравматичних когніцій (Posttraumatic Cognitions Inventory, РСТІ) (Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В.) [2] можна зазначити, що переважна кількість наших респондентів мають середні показники сформованості негативних переконань («негативні думки стосовно світ» (70,5 %); «самоїдство» (65,3 %). Такі показники вказують на те, що опитувальна молодь ще не має виражених симптомів травми, але відсоток тих, хто має високий рівень посттравматичних симптомів становить: («негативні думки про оточуючий світ» (13,7 %) та «самоїдство» (16,9 %). Отже, респонденти мають певну когнітивну стійкість щодо можливих небезпек у майбутньому (таб. 1.).

Серед соціально-демографічних та освітньо-професійних чинників статистично значущими виявилися: стать, сімейний та фінансовий стан, а також рівень знання англійської.

Отже, порівняно із чоловіками жінки частіше демонструють низький рівень а представники іншого гендеру частіше мають високий рівень «негативних думок стосовно світу» ($\chi^2 = 14,4$; $p < 0,05$).

Респонденти, які не мають партнера/партнерки порівняно з тими хто знаходиться у шлюбі або має партнера частіше демонструють травмуючі почуття провини тобто високий рівень «самоїдства» ($\chi^2 = 16,8$; $p < 0,05$).

Рівень посттравматичних когніцій студентів

Шкали посттравматичних когніцій	Рівень посттравматичних когніцій					
	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	n	%	n	%	n	%
Негативні думки стосовно світу	79	15,7	354	70,5	69	13,7
Самоїдство	89	17,7	328	65,3	85	16,9

Так, серед респондентів, яким зазвичай вистачає фінансів на задоволення власних потреб порівняно з тими, кому не вистачає, або завжди вистачає фінансів більша частка з низьким рівнем «негативних думок стосовно світу» ($\chi^2 = 24$; $p < 0,05$) та «самоїдства» ($\chi^2 = 43,1$; $p < 0,001$).

Серед тих, хто має низький рівень володіння англійської мови, порівняно із тими хто володіє англійською мовою на середньому або на високому рівнях частіше респондентів має високий рівень «негативних думок стосовно світу» ($\chi^2 = 9,81$; $p < 0,05$) (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив соціально-демографічних та освітньо-професійних показників на рівень посттравматичних когніцій

Соціально-демографічні та освітньо-професійні показники	Рівень посттравматичних когніцій,	
	Негативне ставлення до світу, χ^2	Самоїдство, χ^2
Стать	14,4*	
Сімейний стан		16,8*
Фінансовий стан	24*	43,1**
Рівень знання англійської	9,81*	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Для визначення операційної когнітивно-інформаційної готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам власному здоров'ю ми пропонували респондентам відповісти на закриті питання авторської анкети, з множинним вибором: «Що Ви робите, щоб зменшити/попередити негативний вплив екологічних та епідемічних загроз на Ваше життя і здоров'я, на когнітивно-інформаційному рівні».

Отже, переважна більшість респондентів задля зменшення негативного впливу екологічних та епідемічних загроз на власне життя і здоров'я застосовують такі форми операційної когнітивно-інформаційної готовності як «знайомлюсь з правилами техніки безпеки» (55,4 %) та «читаю інструкції щодо поведінки в надзвичайних умовах» (51,6 %). Натомість, найменша кількість респондентів застосовують форми когнітивно-інформаційного стримування, тобто «уникаю нової інформації про екологічні та епідемічні загрози здоров'ю людини» (16,9 %).

Нами було визначено статистично значущий зв'язок між формами операційної когнітивно-інформаційної готовності студентів щодо протидії екологічним та епідемічним загрозам та рівнем «негативних думок стосовно світу» та «самоїдства».

Варіант відповіді: «знайомлюсь з правилами техніки безпеки» частіше обрали ті студенти, які мають високий рівень «самоїдства» ($\chi^2=8,35$; $p<0,05$). Варіант відповіді: «дивлюсь відео про те, як люди виживають в складних умовах» частіше обрали ті студенти, які мають й високий рівень «негативних думок стосовно світу» ($\chi^2=9,25$; $p<0,05$), й високий рівень «самоїдства» ($\chi^2=8,68$; $p<0,05$). (таб. 3).

Таблиця 3

Вплив форм операційної когнітивно-інформаційної готовності студентів щодо протидії екологічним та епідемічним загрозам власному здоров'ю на рівень посттравматичних когніцій

«Що Ви робите, щоб зменшити/попередити негативний вплив екологічних та епідемічних загроз на Ваше життя і здоров'я, на когнітивно-інформаційному рівні»	Рівень посттравматичних когніцій	
	Рівень негативних думок стосовно світу, χ^2	Рівень самоїдства, χ^2
знайомлюсь з правилами техніки безпеки		8,35*
дивлюсь відео про те, як люди виживають в складних умовах	9,25*	8,68*

* $p < 0,05$.

Таким чином, високий рівень посттравматичних когніцій позначається на формах когнітивно-інформаційної активності студентів щодо формування операційної готовності до протидії екологічним та

епідемічним загрозам. Вкрай негативні переконання стосовно світу та щодо себе можуть впливати на зсув у когнітивно-інформаційному сприйнятті епідемічних та екологічних загроз студентами та на вибір ними виключно наочних форм (відео-контенту) засвоєння знань щодо набуття необхідних вмінь та навичок задля виживання.

Висновки. Загалом, можна зазначити, що переважна кількість наших респондентів мають середні показники сформованості посттравматичних когніцій та певний рівень когнітивної стійкості до загроз. Встановлено, що стать, сімейний та фінансовий стан, а також рівень знання англійської мови є впливовими чинниками щодо формування негативних переконань стосовно світу та щодо себе. Отже, найбільш вразливими до формування посттравматичної симптоматики можна вважати представників іншого гендеру, тих що не мають партнера/партнерки, кому не вистачає, або завжди вистачає фінансів на задоволення власних потреб. Негативні переконання стосовно світу у студентів пов'язані із опануванням конкретних знань, а саме із низьким рівнем володіння англійської мови. Таким чином, високий рівень посттравматичних когніцій позначається на формах когнітивно-інформаційної активності студентів щодо формування операційної готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам. Вкрай негативні переконання стосовно світу та щодо себе може впливати на тяжіння студентів виключно до наочних форм (відео-контенту) засвоєння знань щодо набуття необхідних вмінь та навичок задля власного виживання у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Психологічна готовність протидіяти екологічним та епідемічним загрозам: промоція в освітньому просторі [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / за наук. ред. О. В. Креденцер ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2025. 56 с. ISBN 978-966-189-756-3. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747907>

2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.